

TASA-ARVO- JA YHDEN- VERTAISUUSSUUNNITTELU VAPAAN SIVISTYSTYÖN OPPILAITOKSISSA

Anna Mikkola

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Raportit ja selvitykset 2023:7a

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2023:7a

ISBN 978-952-13-6904-9 (pdf)

ISSN-L 1798-8918

ISSN 1798-8926 (pdf)

Taitto: Grano Oy

www.oph.fi

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
2	SELVITYKSEN TULOKSET	6
2.1	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien yleisyys vapaan sivistystyön oppilaitoksissa	6
2.2	Oppilaitosten henkilöstön ja opiskelijoiden osallistuminen suunnitteluun	7
2.3	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien syrjintäperusteet ja toimenpiteiden kohdistaminen	10
2.4	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisprosessi	12
2.5	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien vaikutukset ja tuen tarpeet oppilaitoksissa	19
3	YHTEENVETO TULOKSISTA	23
3.1	Velvoitteet toteutuvat varsin vaihtelevasti	23
3.2	Opiskelijoiden osallistamiseen tarvetta panostaa	23
3.3	Eri syrjintäperusteet huomioidaan vaihtelevasti	24
3.4	Tuelle ja koulutukselle on tarvetta	24
	LÄHTEET	25
	LIITTEET	26
	LIITE 1. Kyselylomakkeen saate	26
	LIITE 2. Kyselylomake	27

1 JOHDANTO

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) on sen voimaantulosta, vuodesta 1987 lähtien ollut yleisiä säännöksiä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi koulutuksessa. Lain uudistuksissa velvoitteita on täsmennetty (HE 19/2014 vp, s. 1, 110). Vuonna 2005 lakiin sisällytettiin vapaan sivistystyön ja toisen asteen oppilaitosten sekä korkeakoulujen tasa-arvosuunnittelovelvoite.

Vuonna 2015 voimaan tullessa tasa-arvolain muutoksessa oppilaitosten tasa-arvosuunnittelovelvoite ulotettiin koskemaan peruskouluja, ja samanaikaisesti uuteen yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014) kirjattiin oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnittelua koskeva velvoite, jonka mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelovelvoitteen tarkoituksena on ohjata oppilaitoksissa tehtävää työtä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja saada aikaa konkreettisia muutoksia oppilaitoksen toiminnassa. Suunnittelovelvoite koskee tällä hetkellä kaikkia lakiin perustuvaa koulutusta ja opetusta antavia julkisia ja yksityisiä oppilaitoksia.

Käsillä oleva raportti perustuu Opetushallituksen vuonna 2023 toteuttaman kyselyn tuloksiin. Kyselyllä kartoitettiin toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tilaa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Kyselyllä selvitettiin oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun prosessia, suunnitelmien sisältöä, henkilöstön ja opiskelijoiden osallistumista sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämistarpeita ja vaikutuksia oppilaitosten toimintaan. Selvityksessä käsitellään ensimmäistä kertaa myös vapaan sivistystyön oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnittelua. Yhdenvertaisuussuunnittelovelvoite ei koskenut oppilaitoksia, kun aikaisemmat vapaan sivistystyön oppilaitosten seurantaraportit (Ikävalko 2010, 2014) julkaistiin.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset. Kansalaisopistot ovat suurin yksittäinen vapaan sivistystyön oppilaitosryhmä. Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta.

Kyselyyn vastasi 217 vapaan sivistystyön oppilaitosta. Oppilaitoksista 23 prosenttia (n=49) oli kansanopistoja, 61 prosenttia (n=133) kansalaisopistoja, 7 prosenttia (n=15) kesäyliopistoja, 6 prosenttia (n=12) opintokeskuksia ja 4 prosenttia (n=8) liikunnan koulutuskeskuksia. Oppilaitoksista 197 vastasi suomeksi ja 20 ruotsiksi.

Kysely sisälsi monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Lomakkeella oli erillisiä kysymyksiä tasa-arvosuunnittelusta ja yhdenvertaisuussuunnittelusta, koska tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain suunnittelovelvoitteen sisällöt poikkeavat toisistaan. Kaikkia kysymyksiä ei eriytetty, koska oppilaitoksissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelmaprosessit on usein yhdistetty.

Tulkinnanvaraisia vastauksia tai vastauksia, jotka eivät liittyneet kysymykseen, ei huomioitu analyysissa.

Osa avoimien kysymysten vastauksista analysoitiin kvantitatiivisesti sisällön erittelyllä. Tulokset esitetään raportissa frekvensseinä ja prosentteina ja tuloksia havainnollistetaan frekvenssitaulukoin.

Kyselyyn oli mahdollista vastata suomeksi tai ruotsiksi.

Tulokset raportoidaan kokonaisuutena eikä eri oppilaitosmuotojen välillä tehdä vertailuja.

2 SELVITYKSEN TULOKSET

2.1 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien yleisyys vapaan sivistystyön oppilaitoksissa

Tasa-arvolain mukaan oppilaitoksen tulee laatia toimintansa kehittämistä koskeva suunnitelma eli toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma. Toiminnallisella tasa-arvosuunnitelmalla viitataan konkreettisiin toimenpiteisiin, joilla sukupuolten tasa-arvoa edistetään ja sukupuoleen perustuvaa syrjintää oppilaitoksessa ehkäistään. Tasa-arvosuunnitelmasta säädetään tasa-arvolain 5 a §:ssä.

Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuussuunnitelmasta säädetään yhdenvertaisuuslain 6 §:ssä.

Tasa-arvolain 5 a §:n mukaan oppilaitoksen toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma tulee laatia vuosittain tai enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Suunnitelman sisältämien toimenpiteiden toteutumista tarkastellaan vuosittain, vaikka suunnitelma laadittaisiin pidemmälle ajalle.

Yhdenvertaisuuslaissa ei säädetä yhdenvertaisuussuunnitelman päivittämisen tai uusimisen määräajoista, ja suunnitelman toteutumista arvioidaan tarvittaessa (yhdenvertaisuuslaki 6 §).

Jos oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat on yhdistetty, on yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumista tarkoituksenmukaista arvioida tasa-arvosuunnitelman laatimisen ja päivittämisen yhteydessä.

69 prosenttia (n=150) vastanneista raportoi, että oppilaitoksella on oppilaitoksen toimintaa koskeva **tasa-arvosuunnitelma** (taulukko 1).

30 prosenttia (n=64) vastaajista raportoi, että oppilaitoksella ei ole tasa-arvosuunnitelmaa, koska oppilaitos noudattaa ylläpitäjän suunnitelmaa, suunnitelma on kesken tai suunnitelmalle ei ole ollut tarvetta tai sen laatimiseen ei ole ollut aikaa.

TAULUKKO 1. TASA-ARVOSUUNNITELMIEN YLEISYYS

	n	%
Oppilaitoksella on oppilaitoksen toimintaa koskeva tasa-arvosuunnitelma	150	69 %
Oppilaitoksella ei ole oppilaitoksen toimintaa koskevaa tasa-arvosuunnitelmaa	64	30 %
En tiedä	3	1 %

66 prosenttia (n=142) vastaajista raportoi, että oppilaitoksella on oppilaitoksen toimintaa koskeva **yhdenvertaisuussuunnitelma** (taulukko 2).

32 prosenttia oppilaitoksista (n=68) ilmoitti, että oppilaitoksella ei ole toiminnallista yhdenvertaisuussuunnitelmaa, koska suunnitelman laatiminen on kesken tai oppilaitos noudattaa oppilaitoksen ylläpitäjän suunnitelmaa. Muutama vastaaja ei tiennyt, että suunnitelmaa pitää laatia tai sen laatimiseen ei ollut aikaa.

Joka neljännen oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat eivät olleet voimassa eli suunnitelmien toteutumisen tarkasteleminen ja päivittäminen oli jäänyt tekemättä.

TAULUKKO 2. YHDENVERTAISUUSUUNNITELMIEN YLEISYYS

	n	%
Oppilaitoksella on oppilaitoksen toimintaa koskeva yhdenvertaisuussuunnitelma	142	66 %
Oppilaitoksella ei ole oppilaitoksen toimintaa koskevaa yhdenvertaisuussuunnitelmaa	68	32 %
En tiedä	6	3 %

Reilulla 60 prosentilla (n=93) oppilaitoksista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat olivat toimipisteiden yhteiset ja kolmella oppilaitoksella toimipistekohtaiset.

Noin 40 prosentilla (n=71) kyselyyn vastanneista oppilaitoksista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat olivat useamman vapaan sivistystyön oppilaitosmuodon tai koulutusten yhteiset. Kuudella vastaajalla suunnitelmat olivat oppilaitos/koulutuskohtaiset.

2.2 Oppilaitosten henkilöstön ja opiskelijoiden osallistuminen suunnitteluun

Tasa-arvosuunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden tai heidän edustajiensa kanssa (tasa-arvolaki 5 a §). Henkilöstöllä ja oppilailta ja opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen sen kaikissa vaiheissa.

Yhdenvertaisuuslain 6 §:n mukaan opetuksen järjestäjällä ja oppilaitoksella on velvollisuus kuulla oppilaita ja heidän huoltajiaan yhdenvertaisuuden edistämistoimenpiteistä. Tarkoituksena on, että opiskelijoilla/oppilailta ja heidän huoltajillaan on tarpeelliset tiedot suunnitelman laatimisesta ja mahdollisuudet vaikuttaa siihen (HE 19/2014 vp, s. 62).

62 prosenttia (n=93) oppilaitoksista, jotka raportoivat, että oppilaitoksella on **toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma**, ilmoitti, että suunnitelma on laadittu **yhteistyössä** oppilaitoksen henkilöstön ja opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa kanssa (taulukko 3).

21 prosenttia (n=32) vastaajista ilmoitti noudattavansa ylläpitäjän oppilaitokselle laatimaa suunnitelmaa eikä suunnitelmaa ollut laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa kanssa.

13 prosenttia (n=20) vastaajista ilmoitti, että oppilaitoksella on tasa-arvosuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön kanssa, mutta opiskelijat eivät ole osallistuneet sen laatimiseen.

TAULUKKO 3. OPPILAITOKSEN HENKILÖSTÖN JA OPISKELIJOIDEN OSALLISTUMINEN TASA-ARVOSUUNNITELMAN LAATIMISEEN

	n	%
Oppilaitoksella on tasa-arvosuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön ja opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa kanssa	93	62 %
Oppilaitos noudattaa ylläpitäjän oppilaitokselle laatimaa tasa-arvosuunnitelmaa	32	21 %
Oppilaitoksella on tasa-arvosuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön kanssa	20	13 %
Muu	5	3 %

61 prosentilla (n=87) niistä oppilaitoksista, jotka ilmoittivat, että oppilaitoksella on **toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma**, oli suunnitelma laadittu **yhteistyössä** oppilaitoksen henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa (taulukko 4).

Oppilaitoksen ylläpitäjän oppilaitokselle laatimaa yhdenvertaisuussuunnitelmaa noudatti 19 prosenttia oppilaitoksista (n=27).

17 prosenttia (n=24) oppilaitoksista, jotka ilmoittivat, että oppilaitoksella on yhdenvertaisuussuunnitelma, raportoi, että suunnitelman laatimiseen osallistuu oppilaitoksen henkilöstö, mutta eivät opiskelijat.

TAULUKKO 4. OPPILAITOKSEN HENKILÖSTÖN JA OPISKELIJOIDEN OSALLISTUMINEN YHDENVERTAISUUSUUNNITELMAN LAATIMISEEN

	n	%
Oppilaitoksella on yhdenvertaisuussuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön ja opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa kanssa	87	61 %
Oppilaitos noudattaa ylläpitäjän oppilaitokselle laatimaa yhdenvertaisuussuunnitelmaa	27	19 %
Oppilaitoksella on yhdenvertaisuussuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön kanssa	24	17 %
Muu	5	4 %

Oppilaitoksia pyydettiin kuvaamaan tarkemmin, miten opiskelijat/oppilaat osallistuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun eri vaiheisiin (selvitys, toimenpiteiden valinta ja seuranta).

Opiskelijat osallistuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen **selvittämiseen** pääosin vastaamalla kyselyihin ja antamalla palautetta (75 %) (taulukko 5). Opiskelijat tai heidän edustajansa ovat harvemmin mukana esimerkiksi valmistelemassa kyselyjä tai muita tiedonkeruun tapoja (19 %).

14 prosenttia vastaajista ilmoitti, että opiskelijat/oppilaat eivät osallistu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvitykseen tai että opiskelijoita tiedotetaan suunnitelmasta (6 %).

TAULUKKO 5. OPISKELIJOIDEN OSALLISTUMINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSTILANTEEN SELVITYKSEEN

	n	%
Oppilaiden/opiskelijoiden näkemyksiä ja kokemuksia kartoitetaan kyselyillä ja vastaavin tavoin	81	75 %
Opiskelijoilla on edustus työryhmissä, joissa suunnitelmia valmistellaan tai oppilaskuntia kuullaan valmisteluvaiheessa	20	19 %
Oppilaat/opiskelijat eivät osallistu selvitykseen	15	14 %
Oppilaita/opiskelijoita tiedotetaan suunnitelmasta	6	6 %
Muu	7	7 %

Esimerkkivastauksia opiskelijoiden osallistumisesta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvitykseen:

Opiskelijaedustajat kommentoivat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia ennen kyselyn teetämistä. Opiskelijat saavat esittää kyselyssä omia kehittämissuunnitelmia.

Kansanopisto

Opiskelijoilta pyydettiin palautetta tasa-arvo- ja yhdenmukaisuussuunnitelmaan liittyvistä teemoista ja palautetta pyydetään aina myös kaikkien koulutusten jälkeen. Palautteissa asiakkailta on mahdollisuus nostaa esille ko. asioita. Opiskelijoille annettiin myös suunnitelman valmistumisen yhteydessä mahdollisuus kommentoida suunnitelmaa.

Kesäyliopisto

Opiskelijakunnan kokoontumisissa käsiteltävä hyvinvointikysely + vastaukset hyvinvointikyselyyn.

Kansanopisto

Opiskelijapalautteet, suunnitelma on avoimesti luettavissa opiston kotisivuilla ja sen sisältöön on mahdollisuus vaikuttaa antamalla palautetta / kommentoimalla.

Kansalaisopisto

Kyselyllä, opistolla on asiakasraati ja kestävän kehityksenryhmä, joissa asioista keskustellaan.

Kansalaisopisto

Opiskelijat osallistetaan seuraavaa selvitystä tehdessä ns. asiakasraadina, eli opiskelijoista koostuvan vapaaehtoisen työryhmän kautta, joiden kanssa keskustellaan ja pyydetään kommentteja kyselyä valmistellessa sekä kyselyä toteuttaessa.

Kansalaisopisto

Kysely, mahdollisuus antaa palautetta keskenkäisestä suunnitelmasta. Lopullinen suunnitelma luettavaksi.

Kansanopisto

Lomakkeella kysyttiin myös, miten opiskelijat osallistuvat suunnitelmaan sisällytettävien toimenpiteiden valintaan ja seurantaan. Edelliseen kysymykseen tuli vain 17, jälkimmäiseen 25 vastausta. Vastauksissaan oppilaitokset kuvasivat, että opiskelijat eivät joko osallistu **toimenpiteiden valintaan** ja **seurantaan** tai he voivat ehdottaa kyselyissä kehittämisehdotuksia tai toimenpiteet valitaan opiskelijapalautteiden pohjalta. Muutama vastaaja toi esille, että opiskelijaryhmittymät osallistuvat kehittämiskohteiden ja toimenpiteiden valintaan ja seurantaan.

2.3 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien syrjäntäperusteet ja toimenpiteiden kohdistaminen

Oppilaitoksella tulee olla tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat, joissa huomioidaan kaikki tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain syrjäntäperusteet.

Tasa-arvolaki kieltää sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän. Lisäksi tasa-arvolain 6 c § (101/2023) velvoittaa, että tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja tasa-arvon edistämistoimenpiteistä päätettäessä otetaan huomioon velvoite ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen ja muun, henkilöön liittyvän synn perusteella.

Tasa-arvolain 5 a §:n mukaan erityistä huomiota tasa-arvosuunnitelmassa tulee kiinnittää tasa-arvon toteutumiseen opiskelijavalinnoissa, opetusta järjestettäessä ja opintosuorituksia arvioitaessa. Lisäksi suunnitelmien tulee sisältää toimenpiteet, joilla sukupuoleen perustuvaa ja seksuaalista häirintää ehkäistään ja poistetaan.

Käytännössä oppilasvalintojen tasa-arvoisuus tulee pohdittavaksi oppilaitoksissa, joihin on erityinen oppilasvalintamenettely (Jääskeläinen ym 2015, s. 56).

Yhdenvertaisuuslaki ei sisällä säännöksiä siitä, miten yhdenvertaisuuden edistämistoimet oppilaitoksen toiminnassa kohdistetaan. Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota oppimateriaaleihin, häirintää ja kiusaamista ehkäiseviin toimiin, opetustilanteiden tasapuolisuuteen, opintosuoritusten arvioimiseen sekä opettajien yhdenvertaisuusosaamiseen (HE 19/2014 vp, s. 63).

Kaikki kyselyyn vastanneet oppilaitokset ilmoittivat, että oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelmassa käsitellään tasa-arvolain syrjäntäperusteista sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisua käsiteltiin suunnitelmissa harvemmin. Sukupuoli-identiteettiä käsiteltiin alle puolessa (43 %) ja sukupuolen ilmaisua vajaan kolmanneksessa (28 %) oppilaitosten suunnitelmia (taulukko 6).

TAULUKKO 6. TASA-ARVOLAIN SYRJINTÄPERUSTEET OPPILAITOSTEN SUUNNITELMISSA

	n	%
Sukupuolten tasa-arvo	149	100 %
Sukupuoli-identiteetti (henkilön yksilöllinen kokemus sukupuolestaan)	64	43 %
Sukupuolen ilmaisu (sukupuolen esiintuominen esim. käyttäytymisellä tai pukeutumisella)	42	28 %

Yhdenvertaisuuslain syrjintäperusteista oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnitelmissa käsiteltiin yleisimmin etnistä ja kansallista alkuperää (91 %), vammaisuutta (91 %) ja ikää (87 %) (taulukko 7). Seuraavaksi useimmiten vastauksissa mainittiin kieli (82 %), seksuaalinen suuntautuminen (82 %), kansalaisuus (77 %), uskonto (73 %), terveydentila (72 %), vakaumus (70 %), mielipide (64 %) ja perhesuhteet (39 %).

Kuusi vastaajaa ilmoitti, että oppilaitoksen suunnitelmassa käsitellään lisäksi jotain muuta, kuten taloudellista tai alueellista yhdenvertaisuutta, tai että yhdenvertaisuutta käsitellään yleisemmällä tasolla.

TAULUKKO 7. YHDENVERTAISUUSLAIN SYRJINTÄPERUSTEET OPPILAITOSTEN SUUNNITELMISSA

	n	%
Etninen ja kansallinen alkuperä	125	91 %
Vammaisuus	125	91 %
Ikä	120	87 %
Kieli	113	82 %
Seksuaalinen suuntautuminen	113	82 %
Kansalaisuus	106	77 %
Uskonto	100	73 %
Terveydentila	99	72 %
Vakaumus	97	70 %
Mielipide	88	64 %
Perhesuhteet	54	39 %
Muu henkilöön liittyvä syy	6	4 %

Oppilaitosten suunnitelmat sisälsivät tasa-arvolain painopistealueista yleisimmin toimenpiteet sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseksi ja poistamiseksi (90 %) sekä seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja poistamiseksi (83 %) (taulukko 8).

Toimenpiteet liittyivät myös sukupuolistereotyyppioista vapaisiin oppiaine- ja kurssivalintoihin (47 %), sukupuolitietoiseen ohjaukseen (26 %), sukupuolitietoiseen opetukseen (23 %), sukupuolenmukaisten oppimiseröjen kaventamiseen (19 %), sukupuolitietoisiin opiskelu- ja oppimateriaalivalintoihin (17 %) sekä sukupuolitietoisiiin arviointikäytäntöihin (13 %).

TAULUKKO 8. TASA-ARVOSUUNNITELMIEN PAINOPISTEALUEET

	n	%
Sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäiseminen ja poistaminen	134	90 %
Seksuaalisen häirinnän ehkäiseminen ja poistaminen	124	83 %
Sukupuolistereotyyppioista vapaat oppiaine- tai kurssivalinnat	70	47 %
Sukupuolitietoinen opetus	34	23 %
Sukupuolitietoisten opiskelu- ja oppimateriaalien käyttö	26	17 %
Sukupuolitietoinen ohjaus	38	26 %
Sukupuolenmukaisten oppimiserojen kaventaminen	28	19 %
Sukupuolitietoiset arviointikäytännöt	20	13 %

2.4 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisprosessi

Oppilaitoskohtaisen ja järjestelmällisen tasa-arvotyön toteutumiseksi tasa-arvolaisissa määritellään vähimmäisvaatimukset suunnitelmalliselle tasa-arvotyölle. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää kaikki tasa-arvolain syrjäntäperusteet kattava selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta. Selvityksen pohjalta valitaan suunnitelmaan sisällytettävät kehittämiskohteet ja niitä koskevat toimenpiteet. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää myös arvio aikaisempien toimenpiteiden toteutumisesta.

Yhdenvertaisuuslaki ei sisällä vastaavia yhdenvertaisuussuunnitelman vähimmäisisältöä koskevia säännöksiä.

Yhdenvertaisuuslain mukaan opetuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on kuitenkin arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumisesta toiminnassaan. Arviointi tehdään kaikkien yhdenvertaisuuslain syrjäntäperusteiden osalta, ja arvioinnin pohjalta oppilaitoksessa ryhdytään toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuussuunnitelman sisältö ja laajuus määräytyvät arvioinnin pohjalta.

Oppilaitoksilta kysyttiin, mitä menetelmiä ja tausta-aineistoja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämisessä käytetään.

Oppilaitokset käyttivät tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvittämisessä kyselyitä (64 %) ja opiskelijapalautteita (32 %), opiskelijatilastoja, esim. kurssihallintajärjestelmien osallistujatietoja (18 %), haastatteluja, keskustelutilaisuuksia ja työpajoja (11 %) sekä kartoituksia, kuten kurssitarjonnan ja viestinnän saavutettavuuskartoituksia ja fyysisten tilojen esteettömyyskartoituksia (4 %) (taulukko 9).

Vastaajat mainitsivat myös henkilöstön huomioidut ja omakohtaiset kokemukset, keskustelut työyhteisössä sekä yleisen tietoisuuden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksistä.

TAULUKKO 9. OPPILAITOKSEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSTILANTEEN SELVITTÄMISESSÄ KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT

	n	%
Kyselyt	71	64 %
Opiskelijapalautteet	36	32 %
Osallistuja- ja opiskelijatilastot	20	18 %
Haastattelut, keskustelutilaisuudet ja työpajat	12	11 %
Esteettömyys- ja saavutettavuuskartoitukset	4	4 %
Muut	37	33 %

Esimerkkejä käytetyistä menetelmistä:

Oppilaitoksen tilanteen selvittämiseksi aineistoa kerättiin kyselylomakkeilla, haastatteluilla sekä asiakirjojen läpikäymisellä. Olemassa oleva numeraalinen aineisto otettiin mukaan tarkasteluun. Ydintoimintojen analyysissä tarkastellaan yhteisön keskeisiä toimintoja kuten viestintää, palvelu-prosessin eri osa-alueita, henkilöstöpolitiikkaa jne. yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Painetun ja sosiaalisen median sisällöt käytiin läpi tarkastellen yhdenvertaisuutta tiedottamisessa ja materiaaleissa. Kyselyssä käytettiin pohjana runkoa, joka on Sisäasiainministeriön julkaisemassa Yhdenvertaisuusoppaassa (...)

Kansalaisopisto

Numeeristen kurssitietojen läpikäynti, kurssitekstien analysointi, sähköinen palautteenkeruu asiakkailta, suullinen palaute sekä yleiset kuulemistilaisuudet.

Kansalaisopisto

Monivalintakyselyt opiskelijoille sekä tuntiopettajille. Päätoimisen henkilökunnan sekä enemmän opettavien tuntiopettajain kanssa myös haastatteluja. Taphtumaraportointia, sikäli kun sel-laista saadaan.

Kansalaisopisto

Aineistoa kerättiin sekä opiskelijoilta että työntekijöiltä. Opisto toteutti kaikille opiskelijoille lähetetyn laajan kyselyn, johon saatiin 1658 vastausta. Lisäksi järjestettiin eri kohderyhmille suunnattuja teemakeskusteluita, joihin osallistui yhteensä n. 60 hlöä. Henkilökunnan näkemyksiä kerättiin yhteisissä työpajoissa. Lisäksi keskusteluiden pohjana käytettiin tilastotietoa opiston opiskelijoista.

Kansalaisopisto

Kurssisuunnittelun yhteydessä kaksi kertaa vuodessa arvioidaan tilojen esteettömyyttä, saavutettavuutta ja niiden edistämiseen vaadittavia toimia. Puutteisiin puututaan ja uusia tiloja etsitään aktiivisesti heti kun ongelmia ilmenee. Asiakaspalautteita ja henkilöstöä kuullaan aktiivisesti ja ongelmiin puututaan niiden vaatimalla tavalla. Nyt laadinnassa kysely asiakkaille ja henkilöstölle, toteutus 3/2023.

Kansalaisopisto

Opiskelijoille suunnattu kysely ja opiskelijoiden haastattelut, palautteen huomioon ottaminen mm. opiskelijakuntatoiminta, yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä, henkilökunnan kokoukset ja yhteiset kehittämispäivät.

Kansalaisopisto

Aineistonkeruu omien anonymien työntekijöille ja opiskelijoille suunnattujen kyselyiden kautta. Osallistuminen valtakunnallisiin kyselyihin ja niihin liittyvä tulosten analysointi ja toimenpiteiden suunnittelu opiskeluhuoltotiimissä ja työhyvinvointiryhmässä. (suomennettu alkuperäisestä)

Kansanopisto

Oppilaitosten toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi liittyivät yleisimmin opetuksen yhdenvertaisuuteen ja koulutustarjonnan saavutettavuuteen (35 %), tilojen esteettömyyteen (31 %), henkilöstön kouluttamiseen ja tukimateriaalin laatimiseen (31 %) sekä viestinnän saavutettavuuteen (28 %) (taulukko 10). Suunnitelmat sisälsivät myös toimenpiteitä seksuaalisen tai sukupuoleen perustuvan häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi (24 %) sekä vähemmän edustettujen ryhmien osallisuuden edistäminen (20 %).

Muina toimenpiteinä mainittiin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevien teemapäivien ja työpajojen järjestäminen, asiantuntijavierailut sekä yhteisöllisyyttä edistävä toiminta.

TAULUKKO 10. TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMIIN SISÄLLYTETYT TOIMENPITEET

	n	%
Opetuksen yhdenvertaisuus ja koulutustarjonnan saavutettavuus	25	35 %
Henkilöstön kouluttaminen ja tukimateriaalin laatiminen	22	31 %
Tilojen esteettömyys	22	31 %
Viestinnän saavutettavuus	20	28 %
Menettelyohjeet häirintätapauksissa	17	24 %
Aliedustettujen ryhmien osallisuuden lisääminen	16	23 %
Muut	26	37 %

Esimerkkejä toimenpiteistä:

(...) Osallistujademografiamme on tehnyt näkyväksi ryhmät, joita tavoitamme paremmin ja joita huonommin. Olemme kehittäneet yhdenvertaisuus- ja saavutettavuusosaamistamme, tuottaneet erilaisia koulutuksia ja kouluttajille materiaalia tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta koulutuksissa sekä aktiivisesti lähteneet kehittämään toimintaamme eri aliedustetuille kohderyhmille kynnyksiä madaltaen.

Opintokeskus

Suunnitelman laatimisen jälkeen laadittiin mm. turvallisen tilan huoneen taulu, joka on käytössä kaikissa tilaisuuksissa ja opastettiin opettajia turvallisen tilan luomiseen.

Opintokeskus

Kouluttajille on laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusopas

Kouluttajat on koulutettu huomioimaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työssään

Uusien kouluttajien kanssa käydään aina läpi kouluttajan yhdenvertaisuusopas ja varmistetaan, että kouluttajat osaavat tunnistaa syrjinnän ja aktiivisesti puuttua siihen.

Jokaisen kurssin aluksi kerrotaan, että kurssi on syrjinnästä vapaata aluetta, ja keskustellaan kurssilaisten kanssa siitä, mitä se merkitsee. Koulutuksessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että kurssilla tai muissakaan kohtaamisissa ei esiinny minkäänlaista syrjintää tai häirintää. Oppimateriaaleissa huomioidaan syrjimättömyyden ja tasa-arvon periaatteet. Erityisesti pyritään välttämään stereotyyppisiä vahvistavia ilmaisuja, esimerkkejä, kuvia jne.

Kurssitiloja valittaessa kiinnitetään huomiota tilojen esteettömyyteen. Myös etäkoulutuksissa kiinnitetään erityistä huomiota saavutettavuuteen.

Kurssien prosessikuvaukseen ja kouluttajan muistilistaan lisätään, että kurssikutsut ja/tai osallistumislincit tulee lähettää osallistujille hyvissä ajoin. Jos kurssi on tilauskurssi, muistetaan sopia tilaajan kanssa, kuka lähettää kutsut ja linkit, ja milloin. Tämä edistää erilaisten oppijoiden mahdollisuutta tuntea olonsa turvalliseksi jo ennen kurssia.

Osallistujien erityistarpeista kysytään systemaattisesti ilmoittautumisvaiheessa, ja ne pyritään ottamaan huomioon. Vammaisten opiskelijoiden kohdalla tehdään kohtuulliset mukautukset.

Kiinnitetään erityistä huomiota oppimisvaikeuksien huomioimiseen ja yksilöllisten tarpeiden kohtaamiseen. Tunnistetaan oppijoiden erilaisuus, käytetään helposti ymmärrettävää kieltä sekä monimuotoisia oppimisvälineitä ja -ympäristöjä.

Opintokeskus

WC-tiloja muutetaan unisex-vestoiksi. Kurssisuunnittelussa kiinnitetään huomiota siihen, että kurssitarjonnassa on sukupuoleen kohdistuvia vain perustelluista syistä.

Kansalaisopisto

Opetustilojen esteettömyyden kartoittaminen ja parantaminen. (Erityisesti liikkumiseen ja kuulemiseen liittyvä esteettömyys.) Tilojen esteettömyyskuvaukset ajan tasalle.

Tehdään selkokielist ja monikielist ABC-oppaat opistosta.

Järjestetään koulutusta opettajille ryhmänohjaukseen, moninaisuuteen ja kulttuurisensitiivisyyteen liittyen.

Kansalaisopisto

- *Koulutuksia henkilökunnalle*
- *Vastuullisuusohjeet*
- *Sukupuolineutraalit wc-tilat*
- *Sukupuolineutraali pukuhuone*
- *On kiinnitetty huomiota selkeäkielisiin ohjeisiin*
- *Pyörätuoliluiskat*

Kansalaisopisto

- *Opetushenkilöstön ja oppilaat käsittävä hanke, jossa kehitetään myös sosiaaliseen vastuuseen liittyviä asioita ja opetusmateriaalia*
- *Häirinnän ja epäeettisen toiminnan prosessin täsmentäminen*
- *Esihenkilöiden koulutus ja työkyvyn johtaminen*

Liikunnan koulutuskeskus

Lisätty sukupuolineutraaleja wc-tiloja, siirrytään yhdenmukaisiin käytäntöihin kaikilla opiston kampuksilla, erilliskohtelusta luopuminen

Kansanopisto

Epäasialliseen käytökseen puuttumisen malli, toimiston yhteiset pelisäännöt, vuoden 2023 aikana on tarkoituksena järjestää opettajille tasa-arvo ja yhdenvertaisuus teemoihin liittyvää koulutusta, jolloin myös opettajat osallistetaan prosessiin. Toteutamme joka toinen vuosi kyselyn tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta henkilöstölle ja opettajille. Työsuojelutoimikunta osallistuu erilaisiin koulutuksiin ja päivittää osaamistaan sekä ohjeistuksia niiden mukaisesti. Pyrimme vuosittain antamaan koulutusta yhdenvertaisuus ja tasa-arvo teemoista henkilöstölle ja opettajille. Tarkoituksena on tehdä vuonna 2026 laajempi selvitys tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien toteutumisesta koko organisaation tasolla.

Kesäyliopisto

- *Kartoitetaan alueen opintotarjontaa epätyypillisille ammattiryhmille ja pohditaan, olisiko kesäyliopistolla näille tarjottavaa.*
- *Etsitään keinoja ja rahoitusratkaisuja työttömien, eläkeläisten, pienituloisten ja maahanmuuttajien koulutustarjonnan mahdollistamiseksi.*
- *Pyritään mahdollisuuksien mukaan järjestämään opetusta erilaisia oppimisvaikeuksia omaaville (esimerkiksi abiturienttikurssien toteutuksessa)*
- *Jokaisen koulutuksen ja kurssin jälkeen pyydetään asiakaspalaute ja sen pohjalta seurataan koulutusten onnistumista sekä kouluttajan, materiaalin, tilan että kesäyliopiston toiminnan osalta. Palautteessa on mahdollisuus myös avoimiin vastauksiin.*

Kesäyliopisto

Esimerkkejä yksittäistapauksissa tehtävistä esteettömyys- ja saavutettavuustoimenpiteistä:

Avustaja saa olla läsnä opetuksessa, pyrimme mahdollisuuksien mukaan vastaamaan esteettömyys tarpeisiin ja muihinkin toiveisiin.

Kesäyliopisto

*Opetustilanteita on pyritty mukauttamaan niin, että erityistä tukea tarvitsevien on ollut mahdollista osallistua opetukseen. esim. lähiopetuksen sijaan on yksilöllisin ratkaisuin järjestetty verkko-osallistumismahdollisuus opetussuunnitelmasta poiketen. Liikuntaesteisten tarpeisiin vastaten on tilavalintoja tehty siten, että osallistuminen on mahdollista. Tulkeille/avustajille on mahdollistettu osallistuminen ja annettu tarvittava ohjeistus. Tenteissä annettu lisäaikaa. Lapsiryhmissä on huolehdittu, että ohjaajia on riittävästi, mikäli ryhmään on ilmoittautunut erityistä tukea tarvitseva lapsi. Käyttämässämme tiloissa on riittävät ja lainmukaiset apuvälineet esim. wc-käynteihin, kulku-
reitteihin ja ruokailutilanteisiin liittyen.*

Kesäyliopisto

Henkilökohtainen ohjaus, selkokieliisyys, pienryhmät, pidemmät suoritusajat esim. tenttien osalta, avustajan mahdollisuus olla mukana toiminnassa, tilat, toiminnan suunnittelua myös suoraan erityisryhmille suunnaten etenkin harrastuskurssien osalta

Kesäyliopisto

Avustajan saa ottaa mukaan kurssille maksutta. Opetustilan vaihto esteettömään tilaan tarvittaessa. Selvitetään mahdollisuus hankkia apuvälineitä tai muuta tukea aina tarvittaessa harrastamisen turvaamiseksi.

Kansalaisopisto

Toimimme vanhoissa historiallisissa rakennuksissa. Vain yksi opetuskäytössä oleva rakennus on uudempi. Siirrymme tähän rakennukseen, jos linjoille osallistuu liikuntarajoitteisia opiskelijoita tai erityisherkkiä sisäilmakysymyksissä. Pienet opiskelijaryhmät voivat käyttää myös vanhojen rakennusten alakerran opetustiloja.

Kansanopisto

No, vaikkapa viittomakielen tulkille on järjestetty työtilaa tai liikuntavammaiselle järjestetty hissi- kyytejä tai erityisistuinta. Myös muutamalle opiskelijalle on järjestetty erityinen kommunikointi- mahdollisuus opettajan kanssa, kun opiskelija ei oikein ole puhunut.

Kansanopisto

Avustajan voi ottaa maksutta kurssille mukaan, opiskelija saa majoittua yhden hengen huoneessa samalla hinnalla kuin muut, jotka majoittuvat kahden hengen huoneessa, joskus on koko kurssi siirretty toiseen paikkaan (mutta nyt kurssitilat suunnitellaan jo alun perin esteettömiksi), kurssin toiminnallisia osioita on muutettu siten, että jokainen pystyy niihin osallistumaan

Opintokeskus

Liikuntarajoitteiset huomioitu lähitapahtumissa, esteettömyys. Etäkoulutuksissa välillä ollut mukana kuuroja osallistujia (...) osallistujan ja tulkin kanssa pidetty ennakkopalaveri, jossa käyty läpi, kuinka osallistumiskokemuksesta saadaan mahdollisimman sujuva.

Opintokeskus

Esteettömät kulkureitit, mahdollisuus suorittaa osa opinnoista etänä, erityisopettajan palvelut

Liikunnan koulutuskeskus

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin sisällytettyjen toimenpiteiden toteutumista seurattiin yleisimmin kyselyillä (35 %) (taulukko 11). Seurannassa hyödynnettiin myös työryhmien ja vastuuhenkilöiden tekemiä huomioita (29 %), keskusteluja (26 %) ja opiskelijapalautetta (18 %).

11 prosenttia (n=16) vastaajista ei seurannut toimenpiteiden toteutumista systemaattisesti vaan tilanteisiin puututtiin tarvittaessa.

TAULUKKO 11. SUUNNITELMIIN SISÄLLYTETTYJEN TOIMENPITEIDEN SEURANTA

	n	%
Seurantakyselyt	39	35 %
Työryhmät ja vastuuhenkilöt	32	28 %
Keskustelut	29	26 %
Opiskelijapalautteet	20	18 %
Tilanteisiin puututaan tarvittaessa	16	14
Osallistujatilastot	4	4
Muut	4	4

Vastaajilta kysyttiin, onko oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista tiedotettu opiskelijoille/oppilaille ja henkilöstölle.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista tiedotettiin yleisimmin henkilöstökokouksissa (44 %) ja henkilöstön intranetissä ja sähköpostilistoilla (37 %) (taulukko 12). Suunnitelmista tiedotettiin myös oppilaitoksen kotisivuilla (31 %), opetuksessa ja opetusryhmissä (14 %), opintojen aloitustilaisuuksissa (6 %) ja uutiskirjeillä (5 %).

Suunnitelmasta tiedotettiin myös kyselyjen ja opiskelijapalautteen keräämisen yhteydessä, info- ja palautetilaisuuksissa ja oppilaitoksen yhteisissä tilaisuuksissa, tiedotteissa, erilaisissa oppaissa ja oppilaitoksen tiloissa.

TAULUKKO 12. SUUNNITELMISTA TIEDOTTAMINEN

	n	%
Henkilöstökokoukset	44	44 %
Henkilöstön intranet ja sähköpostilistat	37	37 %
Oppilaitoksen yleiset kotisivut	31	41 %
Opetus ja opetusryhmät	14	14 %
Opintojen aloitusvaiheessa	6	6 %
Uutiskirjeet	5	5 %
Muut	37	37%

Poimintoja vastauksista:

Henkilöstön Teamseissa, toimipistekohtaisissa palavereissa, vastuuopettajat oppitunneilla ja suunnitelma on nähtävissä oppilaitoksen julkisilla verkkosivuilla.

Kansalaisopisto

Yhteistyössä opiskelijakunnan kanssa. Suunnitelma on avoimesti nähtävissä nettisivustolla ja intrassa. Lisäksi asia on käsitelty eri henkilöstökokouksissa.

Kesäyliopisto

Suunnitelmasta kerrotaan opiskelijoille alkuinfoissa ja se löytyy opinto-oppaan kautta. Henkilöstölle asiasta on kerrottu henkilöstökokouksessa ja suunnitelma löytyy opiston verkkosivuilta.

Kansanopisto

Suunnitelma on koko henkilöstömme työkalu, se on jaettu yhteisellä työalustallamme ja käytämme sitä jatkuvasti työssämme. Opiskelijoille tieto tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmamme toteuttamisesta menee välillisesti turvallisemman tilan pelisääntöjen sekä toimintamallimme kautta.

Opintokeskus

2.5 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien vaikutukset ja tuen tarpeet oppilaitoksissa

Oppilaitoksilta kysyttiin, missä yhteyksissä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä pidetään oppilaitoksessa esillä.

Kysymyksiä tarkasteltiin yleisimmin henkilöstökokouksissa ja palaverissa (40 %), kurssisuunnittelun ja opetuksen suunnittelun ja tilajärjestelyjen yhteydessä (23 %) sekä tarpeen vaatiessa esim. ongelmatilanteissa (17 %) (taulukko 13).

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä pidettiin esillä myös suunnitelmien laatimisen ja kyselyiden sekä opiskelijapalautteiden käsittelyn yhteydessä (13 %), opetuksessa ja opetusryhmissä (12 %), opintojen/lukuvuoden aloituksessa ja orientaatiovaiheessa (9 %) sekä viestinnässä ja markkinoinnissa (8 %).

Kysymykset nousivat esille myös mm. opiskelijakuntatyöskentelyssä, opintoryhmissä, tapahtumissa ja työpajoissa, keskustelu- ja infotilaisuuksissa ja oppilaitosten ohjeistuksissa.

TAULUKKO 13. TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSTEEMOJEN KÄSITTELY OPPILAITOSTEN TOIMINNOISSA

	n	%
Henkilöstökokoukset ja palaverit	56	40 %
Kurssisuunnittelun, opetuksen suunnittelun ja tilajärjestelyjen yhteydessä	32	23 %
Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä pidetään esillä tarvittaessa	23	17 %
Suunnitelmien päivittämisen tai kyselyiden/opiskelijapalautteiden keräämisen/käsittelyn yhteydessä	18	13 %
Opetuksessa, oppitunneilla ja opetusryhmissä	16	12 %
Opintojen/lukuvuoden aloituksessa, opintojen orientaatiovaiheessa	12	9 %
Viestinnässä ja markkinoinnissa	11	8 %

Poimintoja vastauksista:

Opiskelujen alussa opetuksessa käydään läpi Opiston tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuden periaatteita sekä toiminnallisin menetelmin luodaan yhteisöllisyyttä ja ryhmäytymistä. Aikuisten perusopetuksen oppitunteihin sisältyvät tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä teematunteja. Opiskelijat ja opettajat osallistuvat mahdollisuuksien mukaan alueen ja omien paikkakuntiansa Pride-kulkueisiin. Opisto pyrkii näkyvästi toimimaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäjänä. Minna Canthin päivä huomioidaan oppilaitoksen arjessa. Opiskelijatoimikunta ry tuo esille opiston tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilannetta ja pyrkii omalla toiminnallaan tuomaan em. asioita

esille sekä vaikuttamaan positiivisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen. Tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta tiedotetaan opiston nettisivuilla, Wilmassa sekä sähköisillä ilmoitus-tauluilla.

Kansanopisto

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat opiston keskeisiä toimintaperiaatteita, ja ne ovat läsnä joka päivä ja läpäisevät kaikki toiminnot.

Kansanopisto

Koulutusten aikana, asuntolaohjaustilanteissa, opiskeluhuoltotapaamisissa, henkilöstöpäivinä, johtoryhmässä, tiimien työskentelyn yhteydessä tekevissä työntekijäkyselyissä, sisäisten ja kansalisten arviointien yhteydessä. (suomennettu alkuperäisestä)

Kansanopisto

Näkyvässä nettisivulla, henkilöstölle tiedotettu, tayv-suunnitelmaan pohjautuva turvallisemman tilan huoneentaulu esillä koulutusten ennakkotiedoissa ja koulutusten alussa/aikana.

Opintokeskus

Henkilöstön kanssa suunnitelma laaditaan yhteistoiminnassa, ja jokainen osallistuu. Lisäksi siitä kerrotaan henkilökunnan yhteisillä "aamukahveilla" sen valmistuttua, ja se on osa uusien työntekijöiden perehdytysohjelmaa. Kurssimme ovat useimmiten lyhyitä viikonloppukursseja, joten koko suunnitelmaa ei aina lähetetä osallistujille, mutta jokaisen kurssin aluksi käydään läpi että kurssimme ovat syrjinnästä vapaata aluetta, ja käydään ohjattua keskustelua, mitä se tarkoittaa.

Opintokeskus

Laitettu nettisivuille sekä asiasta tiedotettu ylläpitäjä henkilökuntapalaverissa.

Kesäyliopisto

Mahdollisissa ongelmatilanteissa asiakirjaan palataan. Esimerkiksi kun esille on tullut seksuaaliseen häirintään viittaavia tilanteita, olemme palauttaneet mieleen asiakirjan, jonka toteuttamiseen olemme kaikki sitoutuneita.

Kesäyliopisto

Oppilaitoksilta kysyttiin, millaisia vaikutuksia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinnalla on ollut oppilaitoksen käytäntöihin ja ilmapiiriin.

Vastaajista valtaosa arvioi, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinnalla ei ole ollut vaikutuksia oppilaitoksen käytäntöihin ja ilmapiiriin tai vaikutukset ovat olleet vähäisiä.

Suuri osa vastaajista näki, että oppilaitoksen toimintakulttuuri on lähtökohtaisesti tasa-arvoinen eikä ongelmia ole tullut esille. Osa näistä vastaajista kuvasi suunnitelmien laatimista oppilaitoksen käytännön toiminnasta erilliseksi hallinnolliseksi työksi, johon liittyi olemassa olevien käytäntöjen kirjaaminen.

Suunnitelmien laatimisen myönteiset vaikutukset yhdistettiin vastauksissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin liittyvän tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntymiseen. Suunnitelmaprosessin myötä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä pidettiin yllä aikaisempaa enemmän, minkä seurauksena oppilaitoksen käytännöt yhtenäistyivät. Tämä helpotti edelleen epäkohtien huomaamista ja niihin puuttumista.

Poimintoja vastauksista:

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden esillä pitäminen ehkäisee epäasiallista kohtelua ja kaikenlaista syrjintää. Pyrimme siihen, että jokainen voi pelkäämättä olla tässä yhteisössä oma itsensä. Syrjinnästä vapaa alue- merkki oppilaitoksen tuloaulasta kertoo tulijalle, että suhtaudumme asiaa vakavasti.

Kansanopisto

Hyviä vaikutuksia, asiat on nostettu keskusteluun ja todellisia parannuksia on tehty, mutta parannettavaa on myös. Tämä kysely itsessään jo opastaa ja toivomme opastusta/koulutusta lisää.

Kansanopisto

Ei oikeastaan merkittäviä, suunnitelmat ovat itsestään selvä osa koulun toimintaa ja imagoa. (suomennettu alkuperäisestä)

Kansalaisopisto

Toistaiseksi ei erityistä vaikutusta. Teemoihin liittyvät asiat nousevat esiin arjessa ilman erillistä suunnitelmaa.

Kansalaisopisto

On hyvä, että meillä on laadittu suunnitelma. Se antaa tukea yhteisen toimintakulttuurin kehittämiseksi ja noudatettavaksi oppilaitoksessamme. Suunnitelman voi ottaa opettajienkokouksessa esiin kerran lukuvuodessa ja samalla voi käydä tilannekartoitusta. Myös oppilaiden (esim. alaikäisten) kanssa suunnitelmasta saa tuen hyvien toimintaperiaatteiden ylläpitämiseksi sekä puuttumiseen ohjeistuksen, jos sellaisen tarvetta ilmenee.

Kansalaisopisto

Asioihin on selvästi kiinnitetty huomiota ja on hyvä, että ongelmien ilmaantuessa, meillä on mietittyä tavat reagoida. Tämä luo turvallisuuden tunnetta oppilaitosyhteisöön.

Kansalaisopisto

Jo pelkästään tietoisuus, että asiaan on paneuduttu ja suunnitelmaa pidetään yllä vaikuttaa ilmapiiiriin. Suunnitelma on nähtävissä opiskelijoiden omassa intrassa sekä henkilöstön intrassa ja nettisivuillamme

Kesäyliopisto

Ilmapiiri on muuttunut suvaitsevaisemmaksi ja erilaisuus huomioidaan paremmin.

Kesäyliopisto

Eryteisesti turvallisemman tilan periaatteiden / huoneentaulun näkyvä käyttö tapahtumissa ja koulutuksissa. Kouluttajien representaatioon kiinnitetään huomiota.

Opintokeskus

Vastaajilta kysyttiin, millaista tukea ja ohjeistusta toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun he odottavat Opetushallitukselta.

Opetushallitukselta toivottiin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tueksi kirjallista tukimateriaalia (34 %), koulutusta ja webinaareja (34 %) sekä valmiita suunnitelmamallipohjia ja suunnittelun tarkastuslistoja (21 %) sekä konkreettisia esimerkkejä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimiseen (6 %) (taulukko 14).

Vastaajat mainitsivat myös lisäresurssien tarpeen, kuten hankerahoituksen sekä valmiit kyselymallipohjat.

Materiaalin ja ohjeistuksen toivottiin olevan konkreettista ja helposti hyödynnettävää, ja sen toivottiin huomioivan vapaan sivistystyön oppilaitosten erityispiirteet.

12 prosenttia (n=21) oppilaitoksista piti nykyistä tukea ja ohjeistusta riittävänä.

TAULUKKO 14. OPPILAITOSTEN OPETUSHALLITUKSELTA TOIVOMA TUKI JA OHJEISTUS

	n	%
Tukimateriaali, esim. oppaat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön ja suunnitelmien laadintaan	50	34 %
Koulutustilaisuudet, tietoiskut ja webinaarit, hyvin käytäntöjen jakaminen oppilaitosverkostossa	49	34 %
Valmiit suunnitelmamallit ja tarkastuslistat	30	21 %
Konkreettiset esimerkit tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön ja suunnitelman laadintaan	9	6 %
Ei tuen tarpeita	21	14 %
Muu	17	12 %

Poimintoja vastauksista:

Mielestäni tuki ei ole pahitteeksi. Yhteiskuntamme kehittyy nopeasti, mutta asenteet, käsitykset ja käytös muuttuvat hitaasti. Tähän törmäävät usein juuri opettajat kohdatessaan koko moninaisten asiakkaiden kirjon työssään sekä vastuun ja haasteet soviitta ihmisten erilaiset arvot, asenteet ja tavat suvaita erilaisuutta. Mielestäni juuri opettajat ja tietysti myös rehtori ja muu oppilaitoshenkilöstö tarvitsee tukea näiden asioiden kohtaamiseen ja ratkaisemiseen käytännössä.

Kansalaisopisto

Yksi idea voisi olla OPH:n julkaisema selkeä käytännön käsikirja, jonka perusteella voisi tarkistaa oppilaitoksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun ohjeiden pysyminen ajan tasalla. Eräänlainen check-list -voisi myös toimia, jonka perusteella voisimme päivittää tilanteemme. Lyhyet ja informatiiviset webinaaritallenteet keskeisistä teemoista voisivat nekin olla paikallaan. Esimerkiksi 15 min tietoiskut, jotka olisivat ladattavissa OPH:n sivuilta. Erityisesti toivoisin, että ohjeistuksessa huomioitaisiin vst-oppilaitosten tarpeet, jotka joiltain osin eroavat muiden oppilaitosmuotojen tarpeista.

Kesäyliopisto

OPH:n ohjeistus on pääasiassa kohdennettu formaaliin koulutukseen ja pitkäkestoiseen, luokkamuotoiseen opiskeluun. Opintokeskuksissa koulutuksen toteuttamismalli poikkeaa tästä: teemme paljon lyhytkoulutuksia ja samalla toimimme paljon yhdistysten kanssa ja yhdistysten kautta, jäsenistöjen oppilaitoksina.

Opintokeskus

3 YHTEENVETO TULOKSISTA

Velvoite suunnitelmalliseen oppilaitoskohtaiseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön koskee kaikkea lakiin perustuvaa opetusta ja koulutusta. Suunnitteluelvoitteen tarkoituksena on tukea ja ohjata oppilaitoksissa tehtävää työtä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja saada aikaa muutoksia oppilaitoksen toiminnassa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait edellyttävät tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden aktiivista edistämistä, ei vain ongelmiin puuttumista.

3.1 Veloitteet toteutuvat varsin vaihtelevasti

Selvityksen tulokset osoittavat, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluelvoitteen vähimmäisvaatimukset toteutuvat vapaan sivistystyön oppilaitoksissa varsin vaihtelevasti. Vastausten perusteella ilmeisimmät haasteet selittyvät vapaan sivistystyön kentän moninaisuudella, eikä oppilaitosryhmille voi antaa yhtä, kaikille sopivaa toimintamallia.

Vain vajaalla puolella kyselyyn vastanneista on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edellyttämät oppilaitoskohtaiset suunnitelmat, joiden laatimiseen ovat osallistuneet sekä oppilaitoksen henkilöstö että opiskelijat. Loput vastaajista ilmoittivat, että oppilaitoksella ei ole suunnitelmaa tai oppilaitoksessa noudatetaan oppilaitoksen ylläpitäjän yleistä suunnitelmaa tai ylläpitäjän oppilaitokselle laatimaa suunnitelmaa.

Oppilaitoksen ylläpitäjän tai oppilaitoksen johdon laatimat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat eivät ole tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien mukaisia. Oppilaitosyhteisöä ei voi sitouttaa ulkokohtaisiin tavoitteisiin eikä keskustelua suunnittelutyön merkityksestä synny. Tällaiset suunnitelmat eivät toimi oppilaitoksen toiminnan kehittämisen välineenä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edellyttämällä tavalla.

3.2 Opiskelijoiden osallistamiseen tarvetta panostaa

Eryteisesti opiskelijoiden osallistuminen suunnitteluprosessiin näyttöytyy vastausten perusteella haasteellisena. Opiskelijoiden mielipiteitä ja kokemuksia kysytään säännöllisemmin, mutta opiskelijoiden osallistuminen edistämistoimenpiteiden valintaan, toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutumisen seurantaan on vähäistä. Tämän johtopäätöksen voi tehdä myös vastausten vähäisestä määrästä kysyttäessä, miten opiskelijat osallistuvat toimenpiteiden valintaan ja seurantaan. Myös valmiista suunnitelmista tiedotetaan pääosin henkilöstölle.

Opiskelijoiden osallistumisella suunnitelman laatimiseen tarkoitetaan tosiasiallista osallistumismahdollisuutta eikä opiskelijoiden tai oppilaiden näkökulman ja mielipiteen selvittäminen tai suunnitelmasta tiedottaminen riitä.

Tulosten tulkinnessa on kuitenkin huomioitava, että vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestettävä koulutus vaihtelee lyhyistä muutaman tunnin koulutuksista lukuvuoden mittaisiin koulutuksiin. Opiskelijoiden nopea vaihtuvuus asettaa haasteita opiskelijoiden

osallistamiseen koko suunnitelmaprosessin ajaksi. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien säännösten opiskelijoiden osallistumista ja kuulemista koskeva sisältö kaipaa tältä osin täsmennystä. Oppilaitokset hyötyisivät selkeistä toimintamalleista opiskelijoiden osallistamiseen vapaan sivistystyön eri koulutusmuodoissa.

3.3 Eri syrjintäperusteet huomioidaan vaihtelevasti

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien syrjintäperusteita käsitellään oppilaitosten suunnitelmissa vaihtelevasti. Sukupuolten tasa-arvo huomioidaan oppilaitosten suunnitelmissa hyvin. Sen sijaan toimenpiteet sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ehkäisemiseksi puuttuvat suuresta osasta oppilaitosten suunnitelmia tätä koskevasta nimenomaisesta tasa-arvolain veloitteesta huolimatta. Esteettömyyteen ja koulutuksen saavutettavuuden edistämiseen on selkeästi panostettu oppilaitoksissa ja toimenpiteitä raportoitiin vastauksissa monipuolisesti. Tämän voi tulkita liittyvän kiinteästi vapaan sivistystyön perustehtävään avoimena ja monipuoliset osallistumisen tavat mahdollistavana koulutusmuotona.

Selvityksen tulokset osoittavat, että osa suunnitelmien edistämistoimenpiteistä oli yleisiä tavoitekuvauskuvaus. Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus nähdään oppilaitoksen toiminnot läpäisevänä arvona, mutta konkreettisia toimenpiteitä mainitaan vaihtelevasti. Myös toimenpiteiden yhteys yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen jäi toimenpiteiden kuvauksessa paikoin irralliseksi. Osa vastaajista kuvasi toimenpiteissä työnantajan suunnitteluvastuun sisältöjä, mikä viittaa siihen, että oppilaitokseen ja työnantajaan kohdistuvien veloitteiden eroavuuksia ei tunneta.

Yleisluonteisia tavoitteita on vaikea kääntää konkreettisiksi toimiksi, ja arvioida niiden toteutumista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edellyttämällä tavalla. Tämä hankaloittaa suunnitelmien mieltämistä konkreettisiksi toimenpidesuunnitelmiksi ja oppilaitoksen toiminnan kehittämisen välineiksi. Monissa vastauksissa todettiin, että tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat oppilaitoksessa, eikä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun katsota tuovan lisäarvoa oppilaitoksen toimintaan.

3.4 Tuelle ja koulutukselle on tarvetta

Kyselyn tulokset osoittavat, että oppilaitokset tarvitsevat tukea tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun järkeväksi. Opetushallituksen tuottamat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusoppaat tunnetaan yleisesti, mutta hyöty niistä katsotaan vähäiseksi. Lain veloitteiden tuntemista olisi hyvä täydentää vapaan sivistystyön oppilaitosten erityispiirteitä tukevilla toimenpiteillä ja materiaalilla. Toimivien käytäntöjen löytäminen vaihtelevissa toimintaympäristöissä saattaa olla vaikeaa.

LÄHTEET

HE 19/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yhdenvertaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Ikävalko, E. 2010. Tasa-arvosuunnitelmien seuranta 2010. Lukioiden, ammatillisten oppilaitosten ja vapaan sivistystyön oppilaitosten tasa-arvosuunnittelu. Opetushallitus.

Ikävalko, E. 2014. Tasa-arvosuunnitelmien seuranta 2013. Lukioiden, ammatillisten oppilaitosten ja vapaan sivistystyön oppilaitosten tasa-arvosuunnittelu. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2014:6.

Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. 2015. Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5.

LIITTEET

LIITE 1. Kyselylomakkeen saate

Hyvä kyselyyn vastaaja,

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädäntö velvoittaa oppilaitoksia laatimaan suunnitelmat toimenpiteistä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Opetushallitus kartoittaa tällä kyselyllä toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tilaa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Edelliset selvitykset tehtiin 2010 ja 2013. Kyselyn pohjalta laaditaan ja toteutetaan toimenpiteitä oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tueksi.

Kyselyllä kartoitetaan:

- 1) toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaprosessia oppilaitoksissa
- 2) toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien sisältöä
- 3) henkilöstön ja opiskelijoiden osallistumista toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun
toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien kehittämistarpeita
- 4) toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien vaikutuksia oppilaitosten toimintaan

Kysely sisältää monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Osaan monivalintakysymyksistä on mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto.

Voit halutessasi liittää vastaukseen oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat lomakkeen lopussa olevalla Lisää liite vastaukseen -toiminnolla. Suunnitelmia ei raportoida julkaisussa, mutta niitä hyödynnetään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua tukevien toimenpiteiden laatimisessa. Kyselylinkkiä voi jakaa oppilaitoksen sisällä ja lomakkeen vastaamista jatkaa alkuperäisestä linkistä.

Kyselyn lopussa on Lähetä-painike, jota painamalla vastaukset tallentuvat automaattisesti sähköiseen järjestelmään.

Vastausaikaa kyselyllä on 28.2.2023 asti.

Kiitos vastaamisesta, arvostamme vaivannäköänne.

LIITE 2. Kyselylomake

Selvitys vapaan sivistystyön oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelusta

1. Vastaajan/vastaajien tiedot
2. Oppilaitoksen nimi
3. Onko oppilaitoksellanne oppilaitoksen toimintaa koskeva tasa-arvosuunnitelma eli toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma?
 - A. Kyllä
 - B. Ei, miksi?
 - C. En tiedä
4. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten oppilaitoksen tasa-arvosuunnittelua?
 - A. Oppilaitoksella on tasa-arvosuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön ja opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa kanssa.
 - B. Oppilaitos noudattaa ylläpitäjän oppilaitokselle laatimaa tasa-arvosuunnitelmaa eikä suunnitelmaa ole laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa kanssa.
 - C. Muu, mikä?
5. Käsitelläänkö oppilaitoksenne erillisessä tai yhdenvertaisuussuunnitelmaan yhdistetyssä tasa-arvosuunnitelmassa? (valitse yksi tai useampia)
 - A. Sukupuolten tasa-arvoa
 - B. Sukupuoli-identiteettiä (henkilön yksilöllinen kokemus sukupuolestaan)
 - C. Sukupuolen ilmaisua (sukupuolen esiintuominen esim. käyttäytymisellä tai pukeutumisella)
6. Mihin seuraavista toiminnan osa-alueista oppilaitoksenne erillisessä tai yhdenvertaisuussuunnitelmaan yhdistetyssä tasa-arvosuunnitelmassa on kiinnitetty huomiota (valitse yksi tai useampia)
 - A. Sukupuolistereotyyppioista vapaat oppiaine- tai kurssivalinnat
 - B. Sukupuolitietoinen opetus
 - C. Sukupuolitietoisten opiskelu- ja oppimateriaalien käyttö
 - D. Sukupuolitietoinen ohjaus
 - E. Sukupuolenmukaisten oppimiserojen kaventaminen
 - F. Sukupuolitietoiset arviointikäytännöt
 - G. Sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäiseminen ja poistaminen
 - H. Seksuaalisen häirinnän ehkäiseminen ja poistaminen
7. Onko oppilaitoksellanne oppilaitoksen toimintaa koskeva yhdenvertaisuussuunnitelma eli toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma?
 - A. Kyllä
 - B. Ei, miksi?
 - C. En tiedä

8. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten oppilaitoksen yhdenvertaisuussuunnittelua?
- A. Oppilaitoksella on yhdenvertaisuussuunnitelma, joka on laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa sekä huoltajien kanssa.
 - B. Oppilaitos noudattaa oppilaitoksen ylläpitäjän oppilaitokselle laatimaa yhdenvertaisuussuunnitelmaa eikä suunnitelmaa ole laadittu yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden/oppilaiden tai heidän edustajiensa sekä huoltajien kanssa.
 - C. Muu, mikä?
9. Käsitelläänkö oppilaitoksenne erillisessä tai tasa-arvosuunnitelmaan yhdistetyssä yhdenvertaisuussuunnitelmassa? (valitse yksi tai useampia)
- A. Vammaisuutta
 - B. Terveystilaa
 - C. Seksuaalista suuntautumista
 - D. Ikää
 - E. Etnistä ja kansallista alkuperää
 - F. Kansalaisuutta
 - G. Kieltä
 - H. Uskontoa
 - I. Vakaumusta
 - J. Mieliä
 - K. Perhesuhteita
 - L. Muuta henkilöön liittyvää syytä, mitä?
10. Mihin seuraavista esteettömyyden ja saavutettavuuden osa-alueisiin oppilaitoksenne toiminnassa on kiinnitetty huomiota? (valitse yksi tai useampia)
- A. Fyysinen esteettömyys (esim. tilat, kalusteet, kulkureitit, valaistus, opasteet, ergonomia ja akustiikka)
 - B. Digitaalisten järjestelmien saavutettavuus (esim. verkkosivut, oppimisympäristöt, järjestelmät ja digitaaliset materiaalit)
 - C. Viestinnän saavutettavuus (esim. viestinnän monikanavaisuus ja ymmärrettävyys, vaihtelevat esitystavat, selkeäkielisyys)
 - D. Pedagoginen saavutettavuus (esim. opintotarjonnan ja työtapojen monipuolistaminen, yksilöllistäminen, vaihtoehtoiset suoritustavat)
 - E. Muu, mikä?
 - F. Oppilaitoksen toiminnassa ei ole kiinnitetty huomiota esteettömyyteen/saavutettavuuteen
11. Millaisia vammaisen opiskelijan yksittäistapauksessa tarvitsemia erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä oppilaitoksesanne tehdään (kohtuulliset mukautukset)? Anna esimerkkejä.
12. Millaisia osallistumisesteitä tunnistatte oppilaitoksenne toiminnassa? Mitä oppilas/opiskelijaryhmiä esteet koskevat, ja miten näitä on pyritty poistamaan?

13. Onko oppilaitoksellanne toimintaohjeet tai muu yhtenäinen käytäntö häirintätapauksissa? Voit halutessasi kuvata oppilaitoksen käytäntöjä häirintätapauksiin puuttumisessa ja tapausten käsittelyssä.
- A. Kyllä, millaiset?
 - B. Ei
 - C. En tiedä
14. Jos oppilaitoksella on useita toimipisteitä, ovatko tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat toimipisteiden yhteiset vai toimipistekohtaiset?
- A. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat toimipisteiden yhteiset
 - B. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat toimipistekohtaiset
 - C. Oppilaitoksella on vain yksi toimipiste
 - D. En tiedä
15. Jos oppilaitos tarjoaa useamman vapaan sivistystyön oppilaitosmuodon koulutusta tai vapaan sivistystyön koulutuksen lisäksi muuta koulutusta (esim. ammatillinen koulutus, aikuisten perusopetus), ovatko tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat laadittu yhteisesti kaikille oppilaitos/koulutusmuodoille vai oppilaitos/koulutusmuotokohtaisesti?
- A. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat oppilaitos/koulutusmuotojen yhteiset
 - B. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat oppilaitos/koulutusmuotokohtaiset
 - C. Oppilaitos tarjoaa yhden vapaan sivistystyön oppilaitosmuodon koulutusta
 - D. En tiedä
16. Milloin oppilaitoksenne tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat on viimeksi laadittu/päivitetty?
17. Missä tilanteissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien päivitystarpeita tarkastellaan? Kuvaa vapaamuotoisesti oppilaitoksenne toimintakäytäntöjä.
18. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien tulee perustua selvitykseen oppilaitoksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuustilanteesta. Kerro, mitä menetelmiä ja tausta-aineistoja tilanteen selvittämisessä käytetään.
19. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvityksessä esiin nousseiden kehittämiskohteiden pohjalta valitaan toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Kerro, mihin toimenpiteisiin oppilaitoksessa on selvityksen pohjalta ryhdytty. Voit kopioida vastauskenttään toimenpiteiden kuvauksen oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista.
20. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin valittujen toimenpiteiden toteutumista tulee seurata ja vaikutuksia arvioida säännöllisesti. Kerro, miten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistoimenpiteiden toteutumista oppilaitoksessanne seurataan.
21. Kuvaa, miten oppilaitoksen henkilöstö ja opiskelijat/oppilaat osallistuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun eri vaiheisiin (tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvitys, toimenpiteiden valinta ja toimenpiteiden toteutumisen seuranta).
22. Onko oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista tiedotettu opiskelijoille/oppilaille ja henkilöstölle?
- A. Kyllä, miten?
 - B. Ei
 - C. En tiedä

23. Mikä taho tai yksittäiset henkilöt oppilaitoksessa vastaavat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelusta sen eri vaiheissa (tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen selvitys, toimenpiteiden valinta ja toimenpiteiden toteutumisen seuranta)? Jos vastuu on jaettu useille henkilöille ja ryhmille, kuvaa tarkemmin tehtävien jakoa prosessin eri vaiheissa.
24. Kuvaa, miten vähemmistöopiskelija/oppilasryhmien osallisuus tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa huomioidaan?
25. Järjestetäänkö oppilaitoksenne henkilöstölle tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön tai -suunnitteluun liittyvää koulutusta tai muuta tukimateriaalia? Voit liittää vastauskenttään kuvauksen koulutuksesta tai linkin koulutuksen Internetsivuille.
- A. Kyllä, mitä?
B. Ei
C. En tiedä
26. Millaista perehdytystä tai ohjeistusta oppilaitoksen uudelle opetushenkilöstölle annetaan oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden toteutumisesta?
26. Millaisia vaikutuksia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinnalla on ollut oppilaitoksen käytäntöihin ja ilmapiiriin?
26. Missä yhteyksissä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä oppilaitoksessa pidetään esillä?
26. Millaista Opetushallituksen tukea ja ohjeistusta toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun koette tarvitsevanne?
26. Tähän voit halutessasi liittää oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat

Verkkajulkaisu
ISBN 978-952-13-6904-9 (pdf)
ISSN 1798-8926 (pdf)